

---

## СПІРНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

*Чекер Ярослав Валерійович,  
студент 2-го курсу Інституту підготовки  
кадрів для органів прокуратури  
Національної юридичної академії  
України ім. Ярослава Мудрого*

Постійно зростаюча роль політичних партій у житті суспільства, ускладнення форм і методів їх діяльності зумовили необхідність їхнього правового регулювання. У ст. 92 Конституція України визнала необхідність регулювання питань статусу політичної партії виключно на законодавчому рівні, чим засвідчила його суспільну важливість [1]. В нинішніх умовах, після переходу до пропорційної виборчої системи, необхідність усунення юридичних суперечностей та прогалин у праві в даній галузі лише посилилася, тому аналіз діючого законодавства та пропонувані шляхи його покращення є вельми актуальною темою.

Правовий статус політичних партій в Україні регулюється насамперед Конституцією України та Законом України „Про політичні партії в Україні”.

Фундаментальним завданням законодавчого регулювання є перш за все визначення політичної партії, з урахуванням її кінцевої мети, а саме завоювання влади та здійснення загальнонаціональних перетворень. Політична партія – це зареєстроване згідно з законом добровільне об’єднання громадян, прихильників певної загальнонаціональної ідеї суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню та вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах [2].

На мій погляд, не варто прив’язувати існування політичних партій до виборів, оскільки партії досягають своїх цілей не лише через вибори, а й шляхом іншої не забороненої законодавством діяльності.

Доволі спірними є й питання про спеціальні умови створення політичної партії. Рішення про створення політичної партії приймається на її установчому з’їзді. Це рішення має бути підтримано підписами не менше десяти тисяч повнолітніх громадян України, зібраними не менше як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, АР Крим, міст Києва та Севастополя. Реєстрацію політичних партій здійснює Міністерство юстиції України.

На мою думку, вимога про десять тисяч підписів не сприяє вираженню місцевих ініціатив, а дає можливість створити партії тільки людям вже достатньо відомим широкому українському загалу, таким чином це певним чином обмежує конституційне право громадян на об’єднання у політичні партії. Мою думку поділяє З. Ромовська [3, с.55-56], яка зазначає, що така вимога призведе до зменшення кількості політичних партій. Ставлячи перед собою питання: ”Велика кількість партій – це зло чи благо?”, вона з впевненістю відповідає: благо, аргументуючи це тим, що навіть невелика за кількістю партія, яка знайшла для себе нікому не зайняту політичну нішу, сприяє зростанню політичної свідомості та волі народу. До того ж, оскільки реєстраційний збір для всіх політичних партій має бути однаковим, то збільшення загальної суми бюджетних надходжень – це ще одне благо. Наостанок пані Ромовська додає, що біда України не в кількості політичних партій, а у тому, що їх керівники, використовуючи важке економічне становище держави, прагнуть монополізувати право на відстоювання інтересів народу не завжди з благими намірами.

---

Дискусію викликають і особливості членства в політичних партіях. Членами політичних партій можуть бути тільки громадяни України, яким виповнилося 18 років. Певні категорії громадян України – судді, працівники прокуратури та органів внутрішніх справ, співробітники Служби Безпеки України, військовослужбовці та працівники органів державної податкової служби обмежені в цьому праві. Їм заборонено бути членами будь-яких партій. Процес обмеження політичних прав для деяких категорій громадян почався ще в 1991 р. із прийняттям Постанови ВРУ „Про департизацію державних органів, установ та організацій”, в якій були обмежені у праві членства в політичних партіях співробітники прокуратури, органів внутрішніх справ і державної безпеки і закінчився з чітким вирішенням проблеми у Законі „Про політичні партії в Україні” [4, с.140]. Ці положення не суперечать міжнародному законодавству, зокрема Європейській конвенції про захист прав людини (ст.11), Конвенція МОП №87 „Про свободу асоціацій і захист прав на організацію” (ст.9) та „Основним принципам незалежності суддів”.

Політичні партії мають певні обмеження у своїй діяльності. Утворення і діяльність політичних партій забороняються, якщо їх програмні цілі або дії спрямовані на:

- ліквідацію незалежності України;
- зміну конституційного ладу насильницьким шляхом;
- порушення суверенітету і територіальної цілісності України;
- підризу безпеки держави;
- незаконне захоплення державної влади;
- пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі;
- посягання на права і свободи людини;
- посягання на здоров'я населення.

Політичним партіям заборонено також мати воєнізовані формування.

Особливе місце посідає питання про юридична відповідальність політичних партій. Оскільки політична партія – юридична особа, то до цивільної відповідальності вона може бути притягнута на загальних підставах. Закон України „Про політичні партії в Україні” термін відповідальність не вживає, а натомість використовує абстрактне „заходи, які можуть вживатися до політичних партій”. На мій погляд даремно, адже слід розрізняти політичну і юридичну відповідальність політичних партій, адже перша – це фактично констатація вини партії, яку формує вина її керівників, окремих членів, у вчиненні протиправної поведінки у сфері статутної діяльності партії. Політична відповідальність може бути самопроголошена партією.

Згідно ст. 19 Закону України „Про політичні партії в Україні” у разі порушення політичними партіями Конституції України, цього та інших законів України до них можуть бути застосовані такі заходи:

- 1) попередження про недопущення незаконної діяльності;
- 2) заборона політичної партії.

Конституція України встановлює лише заборону партій, але та обставина, що Конституція України передбачила тільки найсуворіший вид відповідальності (заборону політичної партії), зовсім не означає неможливості встановлення законом будь-якого іншого, м'якшого виду покарання. Так, наприклад, на мою думку не виправдано не були включені в закон такі види відповідальності як тимчасова заборона (зупинення) окремих видів або всієї діяльності партії, який був передбачений Законом України „Про об'єднання громадян” та такий вид адміністративної відповідальності як штраф.

---

Пропонуємо розглянути особливості заборони політичних партій. За вчинення вищезазначених дій політична партія може бути заборонена. Діяльність політичної партії може бути заборонена лише за рішенням суду. Закон встановлює, що по першій інстанції справу про заборону політичної партії розглядає Верховний Суд України. Але у 2005 р. законодавець прийняв Кодекс адміністративного судочинства, ст.19 якого встановила, що справи про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії, її заборону (примусовий розпуск, ліквідацію) вирішуються окружним адміністративним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється на м. Київ. Таким чином, зараз існує юридична колізія в питанні, який суд повинен розглядати справи про заборону політичних партій [3, с.484-486].

З теоретичного боку питання вирішення спору про заборону політичної партії повинні вирішувати суди загальної юрисдикції. Враховуючи значення процесу в справі про заборону політичної партії, а також, що такі процеси проходять рідко, можна було б встановити правило, за яким позов подається до районного суду, з умовою, що відповідач (партія) має право на зміну підсудності і зажадати розгляду справи обласним судом, Київським міським або Верховним Судом [5, с.57].

Отже, варто зазначити, що законодавство України про політичні партії є ще недосконалим та потребує більш детального вивчення та усунення недоліків зокрема у питаннях щодо законодавчого визначення поняття політичної партії, особливостей членства в політичних партіях, питання про юридичну відповідальність та особливості заборони політичних партій, спеціальні умови створення та обмеження у діяльності політичних партій.

#### **Список використаних джерел**

1. Конституція України, прийнята на 5-ій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.
2. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001р. №2365-III// Відом. Верхов. Ради України. – 2001. №23.
3. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів вищих навчальних закладів] /М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. Д-ра юрид.наук, проф., акад. АПРН України М.В. Цвіка, д-ра юрид.наук, проф., акад. АПРН України О.В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
4. Лук'янов Д.В. Політичні партії в системі взаємодії громадянського суспільства та держави (роль та правове регулювання). Монографія. – Х.: Право, 2007. – 320 с.
5. Ромовська З.В. Закон України про політичні партії (Бути чи не бути? Бути! Але яким?)// Право України. – 1999. - №8. - с.54-58.

*Науковий керівник - Нестеренко О.В., к.ю.н., викладач кафедри конституційного права Національної юридичної академії України*